

Stockholm den 28 mars 2024

R-2023/2474

Till Justitiedepartementet

Ju2023/02690

Sveriges Advokatsamfund har genom remiss den 15 december 2023 beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Hemlig dataavläsning – utvärdering och permanent lagstiftning (SOU 2023:78).

Sammanfattning

Advokatsamfundet – som i relevanta delar hänvisar till synpunkter framförda i tidigare remissyttranden angående hemliga tvångsmedel¹ samt till vad som anförts av Advokatsamfundets expert i tidigare utredning avseende hemlig dataavläsning² – avstyrker förslaget att permanenta lagen om hemlig dataavläsning. Det är inte visat att behovet och nyttan av lagen väger upp för de avsevärda integritetsintrång och inskränkningar av rättssäkerheten som lagen innebär.

Därutöver anser Advokatsamfundet att kvalifikationskraven för hemliga dataavläsning inte bör motsvara kvalifikationskraven för de permanenta tvångsmedlen, utan begränsas till allvarligare brottslighet. Förslaget avstyrks också i fråga om utökande möjligheter att utreda vem som skäligen kan misstänkas och när det gäller tiden för

---

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 14 december 2023 över slutbetänkandet Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2 (SOU 2023:60) och där gjorda hänvisningar till ytterligare avgivna remissyttranden.

² Se Advokatsamfundets remissyttrande den 15 februari 2018 över delbetänkandet Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet (SOU 2017:89).

verkställighet. Slutligen anser Advokatsamfundet att tillstånd till hemlig dataavläsning får förenas utan villkor endast om det är uppenbart obehövt.

Advokatsamfundet har i övrigt ingen erinran mot förslagen i betänkandet.

Synpunkter

Utgångspunkter

Advokatsamfundet har vid flera tidigare tillfällen pekat på en oroande utveckling på området hemliga tvångsmedel.³ Även flera andra remissinstanser har varit kritiska till utvecklingen på lagstiftningsområdet avseende hemliga tvångsmedel.⁴ Oron handlar om att det parallellt pågår flera utredningar om utökad användning av hemliga tvångsmedel med olika syften. Gemensamt för utredningarna är att de syftar till att tillämpningsområdet för regelverket ska utvidgas. Den snabba utrednings- och lagstiftningstakten försvårar möjligheterna att överblicka de praktiska konsekvenserna för den enskildes integritet och rättssäkerhet. Det står dock klart att utvecklingen är oroande sett ur detta perspektiv, och i vart fall innebär den avsevärt större möjligheter för staten att kartlägga individer och inhämta information om enskilda. Dessutom går utvecklingen i snabb takt och utan närmare analys av vad den sammantagna utvecklingen innebär för enskilda och i förlängningen för det demokratiska rättssamhället.

I detta sammanhang vill Advokatsamfundet även hänvisa till Lagrådets kritiska synpunkter i sitt yttrande den 6 mars 2024 över lagrådsremissen Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott.

Denna oroväckande utveckling gäller inte minst den nu föreslagna lagstiftningen. För många människor flyttar livet i allt större utsträckning ut på internet och in på tekniska enheter (t ex datorer, surfplattor och telefoner). En enskild enhet kan innehålla allt från bilder och dagboksanteckningar till i princip all kommunikation med kollegor, vänner och familj, sök- och surfhistorik och inte minst uppgifter om vart användaren har befunnit sig. Till det kommer att enheterna innehåller metadata, t.ex. uppgifter om när och var ett fotografi är taget eller när en dagboksanteckning har ändrats, samt att enhetens mikrofon eller kamera kan sättas igång för avlyssning eller övervakning av

---

³ Se ovan fotnoter.

⁴ Se exempelvis Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens remissyttrande (Dnr 87-2022) den 21 september 2022 över betänkandet Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (SOU 2022:19).

enhetens användare. Det kan därför inte nog understrykas att tillstånd till hemlig dataavläsning innebär en möjlighet till kartläggning av enskildas liv i en helt annan utsträckning och omfattning än vad de permanenta hemliga tvångsmedlen möjliggör.

Förslaget innebär, utöver förtydliganden av vissa bestämmelser, att lagen om hemlig dataavläsning permanentas samt att tillämpningsområdet utökas, bl.a. genom att tvångsmedlet i fler fall kan användas för att utreda *vem* som kan misstänkas för brott. Det föreslås att kvalifikationskraven för användning av hemlig dataavläsning fortsatt ska korrespondera med andra hemliga tvångsmedel, såväl under som utanför förundersökning. Förslaget innebär därför att om tillämpningsområdet för de permanenta tvångsmedlen utvidgas –vilket har skett genom flera lagändringar de senaste åren – så utvidgas också möjligheterna att använda hemlig dataavläsning.

Det ska också tilläggas att hemliga tvångsmedel får användas vid vissa uppräknade brott och/eller om brottet eller brottens sammantagna straffvärde överstiger två år (se 27 kap. 18 a § rättegångsbalken). Kvalifikationsreglerna innebär att om straffen skärps, så utvidgas också möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel. Det kan konstateras att straffen har skärpts för flera brott de senaste åren och att regeringen har tillsatt en utredning för att ytterligare skärpa straffen.⁵ Utredningen avser både generella straffhöjningar, men också straffskärpningar vid flerfaldig brottslighet. Den typen av straffskärpningar skulle alltså avsevärt utvidga tillämpningsområdet för hemliga tvångsmedel, inklusive hemlig dataavläsning.

Ett generellt utvidgat tillämpningsområde för hemliga tvångsmedel i kombination med straffskärpningar skulle således också utöka möjligheterna att använda hemlig dataavläsning. Exakt vilka konsekvenser detta skulle få för enskildas integritet och rättssäkerhet är i nuläget svårt att överblicka, men det står åtminstone klart att det kommer ge staten stora möjligheter att kartlägga enskilda individers liv samt att sådana möjligheter kommer att finnas för att utreda allt mindre allvarlig brottslighet.

Med hänsyn till dessa utgångspunkter lämnas följande synpunkter på förslaget.

---

⁵ Se kommittédirektiv (dir. 2023:115) En översyn av straffskalorna samt ett reformerat och mer rättvist påföljdssystem.

Permanent lagstiftning

Advokatsamfundet delar utredarnas utgångspunkter om att den svenska tvångsmedelslagstiftningen, för att fortsatt kunna bekämpa allvarlig brottslighet, måste hålla jämna steg med såväl teknik- och samhällsutvecklingen som den internationella rättsutvecklingen. Om brottsligheten alltmer flyttar ut på internet måste också de brottsbekämpande myndigheterna få adekvata verktyg för att bekämpa brottslighet även på dessa plattformar. Det ifrågasätts inte heller att hemlig dataavläsning i enskilda fall kan vara mycket effektivt för att utreda och förhindra brott samt komma åt avgörande bevisning, inte minst visar de praktiska exemplen i utredningen på detta.

Det går dock inte att komma ifrån att behovsanalysen visar att nyttan och effektiviteten av hemlig dataavläsning hittills har varit begränsad. Till exempel visar den kvantitativa analysen, som utgått från Åklagarmyndighetens statistik, på att nyttan har varit lägre än för de permanenta hemliga tvångsmedlen. Det hänvisas i för sig till att det rör sig om ett nytt tvångsmedel och att den faktiska nyttan sannolikt är större än den redovisade nyttan, även om det inte presenteras några underbyggda belägg för en sådan slutsats. Oavsett detta utgör den kvantitativa analysen enligt Advokatsamfundet i sig skäl *mot* att redan nu permanentera lagstiftningen. Snarare visar den på behovet av ytterligare utvärdering och analys innan tvångsmedlet permanentas.

Ställt mot de risker för den personliga integriteten och rättssäkerheten som lyfts fram i utredningen och som tidigare också påtalats av Advokatsamfundet, är det samfundets uppfattning att lagstiftningen med förevarande underlag inte bör permanenteras.

Kvalifikationskraven för hemlig dataavläsning

Utredningen föreslår att kvalifikationskraven för hemlig dataavläsning ska motsvara kvalifikationskraven för de permanenta tvångsmedlen. Advokatsamfundet ifrågasätter om det är en lämplig ordning. Som pekats på tidigare innebär hemlig dataavläsning att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att inhämta betydligt mer omfattande och ingående uppgifter om den enskilde, än vid användning av permanenta tvångsmedel. Hemlig dataavläsning är alltså betydligt mer ingripande, och medför därmed större risker för den personliga integriteten, än motsvarande permanenta tvångsmedel. Detta borde, men har inte beaktats vid utformningen av kvalifikationskraven i betänkandet. För det fall hemlig dataavläsning skulle permanentas anser Advokatsamfundet att tillämpningsområdet därför bör avgränsas

till allvarligare brottslighet med högre straffvärden än vad som gäller för användning av de permanenta tvångsmedlen.

Utökade möjligheter att utreda vem som skäligen kan misstänkas

Advokatsamfundet hänvisar i denna del till sina synpunkter i tidigare avgivet remissyttrande avseende utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel.⁶ För det fall förslaget om utökade möjligheter att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott införs, kommer detta enligt samfundet innebära mycket stora inskränkningar i den personliga integriteten; såväl för misstänkta som för andra personer. Detta kan inte anses stå i proportion till behovet eller nyttan av förslaget.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning ska verkställas inom en månad

Advokatsamfundet välkomnar i för sig att förslaget kombineras med förstärkta rättssäkerhetsgarantier. Det ifrågasätts dock om förslaget i den delen som avser tiden för verkställighet, verkligen innebär en förstärkning av rättssäkerheten. Enligt nuvarande lagstiftning gäller att de brottsbekämpande myndigheterna har rätt att inhämta information som gäller en viss historisk period. Advokatsamfundet har visserligen förståelse för att detta kan medföra praktiska svårigheter vid verkställandet, eftersom det kan vara svårt att avgöra vilken tid vissa uppgifter avser. Förslaget – att tillståndet som utgångspunkt ska gälla all information oavsett när i tiden denna härrör ifrån, men att åtgärden endast får verkställas under en begränsad tid – måste emellertid anses innebära att myndigheterna får tillgång till en utökad mängd information.

För det fall förslaget antas bör enligt Advokatsamfundet tiden för verkställighet föregås av ytterligare analys inom ramen för den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet.

Tydligare bestämmelser om villkor

Advokatsamfundet ställer sig i huvudsak positivt till förslaget i denna del. Med hänsyn till det som anges ovan angående omfattningen av hemlig dataavläsning ska det dock framhållas att det är av yttersta vikt att tillstånd förenas med villkor som tydligt avgränsar inhämtningen av olika uppgifter. Det bör i princip alltid tydliggöras vilka personer, vilka tider och vilken typ av uppgifter som tillståndet gäller. Tillstånd till

---

⁶ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 14 september 2022 över betänkandet Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (SOU 2022:19).

hemlig dataavläsning utan villkor, bör endast förekomma i mycket begränsad utsträckning, och möjligheterna till det bör därför begränsas genom en kvalificering av rekvisitet. Advokatsamfundet anser därför att endast om det är *uppenbart* obehövt, får ett tillstånd förenas utan villkor.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander